

Koszorú Szent, Lánglélek és Mártír babérjaiból

*Üzenetek egy, bennünket tisztelettel fejet hajtani tanító Mestertől,
Kukorelli Istvántól*

*Esszéisztikus elemzés Kukorelli István Három István, három
nemzeti ünnep, három példakép című kötetéről*

ABSTRACT

This short essay gives a brief overview of a recently published monography by Professor István Kukorelli, one of the best known constitutional lawyers in Hungary. ‘Three Stephens, Three National Celebrations, Three Idols’ is a beautiful book illustrating the most important historical political leaders. István Kukorelli being the fourth Stephen in the row, as István in English is Stephen, has made a sophisticated and powerful analysis of the political activities and the memories of the three outstanding Hungarian statesmen: King Saint Stephen, the founder of the Christian Hungarian state, István Széchenyi, one of the most dominant Hungarian politicians of the 19th century and the political theorist István Bibó, the emblematic martyr of communism. Each chapter has the same structure, starting with a personal confession by Kukorelli justifying why he has had great respect for these politicians throughout his life. Following his personal motives, the author illustrates the eminent political sage of these persons with some longer quotes focusing on moral attitudes and finally describes their importance and influence on the history of Hungary. The monography is considered an excellent work to identify and evaluate the political moral aspect of Hungary’s constitutional history. István Kukorelli is a great politician with high moral wisdom and exemplary teaching, who deserves our sincere appreciation.

Keywords: moral sage ■ political identity ■
the political and constitutional history of Hungary

A *Három István, három nemzeti ünnep, három példakép* címet viselő kötet Szent Istvánnak, Széchenyi Istvánnak és Bibó Istvánnak, a magyar államfejlődés három ikonikus alakjának állít emléket, de a cím máris korrekcióra szorul, hiszen a könyv szerkesztője és írója a negyedik István, aki a név viselésén túl is a három alkotmányos államférfival egységbe sorolandó. A kiadvány, amelynek címén pontosítást követtünk el – *honoris causa* –, nem egy egyszerű számadás vagy felsorolás, hanem egy műgonddal összeállított album, nem fotóalbum, annak ellenére, hogy számos, jó ízléssel válogatott felvételt is tartalmaz, hanem a szó valóságos értelmében „családtörténeti album”. A három nagy államférfi, mint ősatya borul felénk az oldalakból felsejlen, és gondoskodó tekintetük mozdulatra, gondolatra motivál bennünket. Kukorelli István, amikor felkért a csodás album recenziójának megírására, meleg fogadtatásra talált bennem, nem csupán a nagy elődök tisztelete okán, hanem Kukorelli István személye miatt is, akit, nem titok: tudósként és emberként is példaképemnek tartok. Kukorelli István könyvéből elmondhatom, hogy sokat tanultam, nem csupán alkotmánytörténeti ismereteket, hanem kutatói és szerkesztői elveket is. A kötet, bár nagy területet ölel fel, mégis arányos, és kellő mértékkel adagolva tárja elénk nagyjaink ránk hagyott értékeit. A három alkotmányos államférfi portréját bizonyos mélységig mindenki ismeri, az azonban, ahogyan Kukorelli István „beszélget velük”, rendkívüli érzékenységre vall. A kötet különlegessége, hogy államformáló identitással bíró férfiakról mesél egy alkotmányos tudós, aki hűséges és valóságos követője a nagy elődöknek. Kukorelli István, a könyvtárnyi felhalmozott adat és forrás között válogatva, mértékkel és precízen húzza meg a legfontosabb vonalakat, és teszi mindezt úgy, hogy a kirajzolódó történelmi arcok nem szentképekként, hanem élő emberi arcvonásokkal képesek elénk tárulni. A könyv borítójának üzenete is ezt a szellemiséget hordozza. A kiterített koronázási palást képe a kötetrel való első találkozásunkkor csak szimbólumnak tűnik, ám a könyv elolvasását követően már a palást viselője, a hús-vér ember is láthatóvá válik. A három Istvánt bemutató könyvet ne gondoljuk egyszerűen egy újabb, nagyjaink tetteinek sorát mechanikusan bemutató tankönyvnek, műgonddal megfaragott mestermunka az. Kukorelli István három különböző részre tagolta a jellemrajzokat, a velük való találkozás személyes élményeitől haladt az eredeti források közlésén át az ismert kutatók elemzéséig, a kötet díszének is tekinthetők a már említett fotók, amelyek dokumentumközlések is, könyvillusztrációs minőséggel.

A kiadvány időrendi sorrendben Szent István, Széchenyi István és Bibó István nemzetformáló sorsát bemutató fejezetekre oszlik, mégis eltértem a recenzió megírásakor e sorrendtől, fordított kronológiai rend szerint haladtam. Nem bírálni szeretnék, valójában a saját érdeklődési utamat kívánom ezzel bejárni. A választás oka tehát nem kritikai, hanem az olvasói kíváncsiságomat tükrözi. Kukorelli István, aki maga is a szabadság eszméjének tisztelője, bizonyára megbocsátja nekem, hogy Bibó Istvánnal kezdtem, Széchenyivel folytattam és Szent Istvánnal zártam a könyvismertetés megírását. Klasszikus-filológusi gyakorlatom is erre indított, a kötetet olvasva „oknyomozó” kutatást végeztem,

igyekeztem kitapintani azt a jegyet, amely a három nagy személyiség esetében valamiféle átörökített folytonosságot mutat, bizonyos értelemben „rokoni” összefüggést kerestem. Meglátásom szerint ez a motívum a „pater”, az atya magatartása, mindhárom személyiség atyai gondoskodással közelítette meg a nemzetet és munkálkodott annak „felnevelésén”.

Az egyes fejezeteket elolvastva, az eddig főleg tankönyvi ábrázolásokból kirajzolódott arcokat öröm volt kiegészítenem. A hús-vér emberi tulajdonságok, a belső vívódások, amelyekről Kukorelli István emberi módon mesél, számomra személyesebbé is tették a híres alkotmányos államférfiakkal való találkozást. Kukorelli István könyvét olvasni élmény. A könyvet kézbe venni is jó érzés, a hosszú évek letisztult gyűjtő-, elemző és szintetizáló munkájának és a bravúros szerkesztési elveinek köszönhetően Kukorelli István egy igen élvezetes kötetet hozott létre. A három István-könyv éppen olyan, mint a megalakítója, szerény – a legnemesebb jelentésben –, nem hivalkodó, nem himnikus, nem eposzi pathosztól átfűtött – holott bátran lehetne az –, hanem tárgyilagos, élesen látó és megőrző.

I. BIBÓ ISTVÁN

Konszenzus-stabilitás-szabadság

A Bibó Istvánról szóló fejezetet elolvastva e három fogalom: konszenzus, stabilitás és szabadság rajzolódott ki bennem; ezek, mint Bibó István szellemét megidéző fogalmak, ott lebegnek a lapok felett, de ki is egészülnek, hiszen Kukorelli István személyes és kortársainak beszámolóí alapján az úriember Bibó személyiségjegye is felsejlik. Bibó, a polihisztor államférfi és alkotmányjogász – ahogyan Kukorelli István nevezi – nagyszerűsége éppen a tudósi minőségéből fakad, hiszen kikezdehetetlen összhang mutatkozik Bibó István írásba öntött elgondolásai és tettei között. Kukorelli, Bibó tanítványához méltón, szerényen és élesen tükrözi azt a morális érzületet, amelyet Bibó kézirati hagyományából is jól ismerünk. A konszenzus, stabilitás és szabadság hármas eszme kimutatható teljes életművében, ezt igazolnunk nem is szükséges, csupán megemlítenénk azt a tényt, hogy az üldözöttség, mellözöttség közepette megőrzött morális integritás kizárólag kivételes személyiségekre jellemző, azokra a kevés kiválasztottakra, akiknek, kissé közhelyesen szólva, de sorsa van. Ilyen sorsban csak az éleslátó, az igazságot, a valóságot leplezetlenül feltáró elmék részesülnek, akik megnyilvánulásait sem elfojtani, sem elhallgatni nem képesek, akik akár saját életüket is kockáztatják eszméikért. Az ilyen sorsot viselő ember szabadsága kikezdehetetlen, sem idő, sem elnyomó hatalmak nem árthatnak neki, a szó szoros értelmében szabadok. Kukorelli István Bibó-portréja pontosan ábrázolja a kiválasztott sorsot élő zseni fent említett ismérveit.

Kukorelli István öt, általa Bibó alkotmány-mozaiknak nevezett dokumentumon keresztül tapintja ki Bibó István filozófiai célkitűzését. Az öt dokumentum mindegyikében elevenen él Bibó István hitvallása: az önmagától és a közösségtől egyaránt elvárt tisztelet, az állhatatosság, a kitartás, ezek a morális minimumok a konszenzus, a stabilitás és a szabadság eszméiből levezetett normatív parancsokként is megfogalmazásra kerültek Bibó István írásaiban. Az öt mozaik, nem időrendi sorrendben, a következő: az első az 1956-os alkotmányjogi program; a második a szabadságszerető ember tízparancsolata; a harmadik az államhatalmi ágak megosztásáról szóló, 1947-es akadémiai székfoglalója, amelyben a demokráciakritériumot értékeli jogfilozófiai szempontok szerint; a negyedik a közigazgatási és az eredményes közigazgatás és a végrehajtó hatalom témában született írások; végül az ötödik az Erdei Ferencsel közösen jegyzett városmege-koncepció. Kukorelli István szintéziséből a 20. század második felének egyetlen valódi vízióval rendelkező államférfi-portréja rajzolódik ki, s, bár az elmúlt években Bibó István hagyatéka elhalványult, Kukorelli kiváló időzítéssel idézi meg tisztelt mesterének politikai hitvallását.

Elemzésemben elsősorban a szabadságszerető ember tízparancsolatára térnék ki. A dokumentum, amely kéziratban maradt ránk, jól ismert, magam filozófiával foglalkozó kutatóként azt is elmondhatom, hogy csak nagyon kivételes bölcselőkre jellemző, hogy fiatalon, a pályájuk elején fogalmazzanak meg erkölcsi maximákat – Bibó a szöveg fogalmazásakor még csak harmincas éveiben járt. Kant és Descartes jut eszembe, akik Bibóhoz hasonlóan bírálói, kritikái hangon bátorkodtak megnyilvánulni szinte a pályájuk legelején. „Az utat, melyen járni kívánok, már kijelöltem. Pályámat megkezdtém és semmi sem tántorít el, hogy folytassam is.” I. Kant ezzel a mondattal indítja filozófiai programját a Gondolatok az eleven erők valódi mértékéről című rövid írásában, amelyet az első tudományos publikációjaként is szoktuk emlegetni. De ennél is jobban igazolja Bibó István morális céltudatosságát, hogy Bibó István, Descartes-hoz hasonlóan, erkölcsi alapelvek konkrét sorát fogalmazta meg a szabadságszerető ember tízparancsolatában. Descartes az *Értekezés az ész helyes vezetéséről és a tudományos igazság kutatásának módszeréről* című, egyik legismertebb művében éppen arra készül, hogy bírálat alá vegye a teljes tudományt. Közismert hasonlata az ingoványos talajra épített házé, mielőtt az új ház építését sziklaszilárd alapon elkezdjük, javasolja, hogy még a régi rombolása előtt, az építkezés idejére egy ideiglenes lakást építsünk, ott húzódjunk meg – ezt Descartes ideiglenes etikának nevezi, benne a felvilágosult tudóstól elvárt erkölcsi elveket fekteti le, melyek meglátásom szerint a modern kutatók számára is követendő elvek kéne legyenek. Ezek a következők: a hazához és a vallásához való hűség,

a kutatásban vallott állhatatosság és céltudatosság és az önfeláldozás.^[1] A szöveget részletesen nem elemezve is láthatók a bibói és a descartes-i szellem azonossági pontjai. Bibó Istvántól *A szabadságszerető ember tízparancsolata* szintén belső vívódásoktól mentes, tiszta és általános erkölcsi elveket tartalmaz: tisztelt, önbecsülés, autonóm személyiség integritása, amely elkerüli a minuciozitást és a szervilizmust, mások és önmaga szabadságának őrzése, az emberek közti egyenlőség elve, a hatalommal való visszaélés tilalma, a munkafegyelem őrzése, a korrumpálás tilalma, állhatatosság, a közérdek előtérben tartása és a közösségbe vetett bizalom. A felsorolt maximák túlmutatnak a pusztá politikai dimenzió, valódi egyetemes, morális értékek. A bibói etikai tartást magáénak tudó ember felvilágosult és bölcs képet mutat, aki a közösség, a közügy érdekében saját magatartásának példáival képes szolgálni, hitelesen képviseli a fent felsorolt erényeket azzal, hiszen gyakorolja.

Bibó István életével is igazolta, hogy a szabadságszerető ember tízparancsolatában megfogalmazott erkölcsi kritériumok olyan kívánalmak, amelyek elengedését semmilyen körülmények között nem tartotta elképzelhetőnek. Ékes példája ennek, hogy 1956. november 4-én felvette a miniszteri munkát, egyedüli államminiszterként a parlamentbe ment, íróasztalánál nyilatkozatot fogalmazott meg, utolsó erejével próbálta menteni a magyar függetlenséget, amit akkor még megmenthetőnek is ítelt. Kukorelli István így idézi fel ezt a nagyon személyes és egyben történelmi pillanatot: „Az országgyűlés épületében alulírott Bibó István államminiszter maradtam, mint az egyedüli törvényes magyar kormány, egyedüli képviselője.”^[2] Az '56-os forradalom kapcsán fontosnak ítélem meg szólni Kukorelli István '56-ról kirajzolódó szemléletéről, kivételesen szép gondolat ugyanis: „Hangsúlyozni szeretném, hogy a magyar forradalom – s ez nem jellemző a világtörténelem forradalmaira – október 23-át követően lezisztult és elindult az önszerveződés, a törvényes rend útján. Történelmi tény: november 3-án, tíz nap után megindult a fővárosi tömegközlekedés, november 5-én az üzemek felvették a munkát.

[1] „Engedelmeskedjem hazám törvényeinek és szokásainak, állhatatosan ragaszkodom ahhoz a valláshoz, amelyre Isten kegyelméből gyermekkorom óta oktattak, minden más dologban pedig a legmérsékeltőbb és a szélsőségektől legtávolabb eső véleményekhez tartam magamat, azokhoz, amelyeket a legokosabb emberek, akikkel majd érintkezniem kell, tettek magukévá a gyakorlati életben” (Descartes, 1992, 35.).

„A lehető legszilárdabb és legelhatározottabb legyek cselekedeteimben, s hogy éppoly állhatatosan kövessem a legkétségesebb nézeteket is, ha már egyszer erre elhatároztam magamat, mintha a legbiztosabbak volnának. Úgy vagyok ezzel, mint az erdőben eltévedt utazó: nem szabad neki ide-oda bolyongania, majd az egyik, majd a másik irányban, még kevésbé szabad egy helyben megállnia, hanem mindig a lehető legegyszerűbben kell haladnia egy irányban, s ezt még akkor sem szabad semmis okokból megváltoztatnia, ha eleinte talán csak véletlenül választotta is.” (Descartes, 1992. 37.).

„Mindig arra törekedtem, hogy inkább magamat győzzem le, mint a sorsot, inkább kívánságaimat változtassam meg, mint a világ rendjét; s egyáltalán ahhoz a hithez szoktam, hogy csakis gondolataink vannak egészen hatalmunkban, úgyhogy ha a külső dolgokra nézve megtettünk mindent, ami tőlünk telít, akkor mindaz, ami hiányzik a sikerhez, számunkra teljesen lehetetlen.” (Descartes, 1992. 38.).

[2] Kukorelli István idézi Bibó István művének (Bibó, 2003) könyvborítóján szereplő Bibó-szöveg egy részletét. Ld. Kukorelli, 2021, 184.

Ebben a letisztult, a történelemben rendkívül ritka kegyelmi pillanatban valóan együtt volt a nemzet. Munkás és egyetemista, írók és átálló katonák, falu és a város.”^[3]

A „Mit üzen a mának Bibó István” c. fejezet eredeti Bibó-szövegrészleteket tartalmaz. Teljes terjedelmében olvashatjuk Bibó politikai tízparancsolatát, illetve további részletek között válogathatunk Bibó, Kukorelli István szerint leglényegesebbnek tartott szövegeiből: A jogszerű közigazgatás, eredményes közigazgatás erős végrehajtó hatalom (1944); A magyar demokrácia mérlege (1945-1949); Az államhatalmak elválasztása egykor és most (1947); Zsidókérdés Magyarországon (1948); Ha a zsinati mozgalom a 15. században győzött volna... Egyház-, kultúr- és politikatörténeti uchrónia (1968); Két verselemzés (1979). A szövegválogatások kiválóan érzékeltetik a polihisztor, államférfi széles skálán mozgó látásterét.

A „Gondolatok Bibó Istvánról” c. alfejezetben egy igen kivételes válogatással találkozunk, amelyek lényegi motívuma Bibó emlékezete. Itt olvashatjuk Göncz Árpád, az egykori cellatárs emlékezését, Gyarmati György Bibó belső szabadságáról írt gondolatait, Köbel Szilvia, Molnár Kristóf, Pozsár-Szentmiklósi Zoltán, Regéczy-Nagy László, Szentpéteri Nagy Richárd a politikus Bibóról szóló tanulmányait. A Három István-könyv Bibó-fejezete Csoóri Sándor Láttam arcodat című, Bibóról szóló költeményével zárul. Bibó Istvánt általános tisztelet övezi, üzenetei eljutnak hozzánk; ezt mutatja az a tény is, hogy az 1956-ban megálmodott alkotmányához nyúlt vissza a nemzet 1989. október 23-án, vagyis a parlamentáris köztársaság eszméjéhez, a szabad választásokban megnyilvánuló demokratikus minimumhoz és a szabadságjok általános elismeréséhez, s alkotta meg az új alkotmányt.

Kukorelli István Három István-kötetének lapjaiból számomra az derül ki, hogy a három példakép közül éppen Bibó István áll Kukorelli István személyiségéhez legközelebb, de a szak kollégiumi évei is ezt igazolják, továbbá megmutatkozik ez abban is, ahogyan elmeséli, miként rötta le naponként, oktatói munkája végezetével, Bibó mellszobra felé fordulva tiszteletét, csendesesen fejet hajtva, ahogyan összeállította a Bibóról szóló kortárs szubjektív beszámolókat, ahogyan a szemelvényeket válogatta, amilyen gyöngéd szeretettel mutatta be nekünk a benne élénken élő képet az ő talán legközvetlenebb Mesteréről. Kukorelli István nemes közvetítője Bibó tiszta személyiségének, miközben élénk tárja a portrét, szinte érezzük, hogy közben ránk is figyel csendesesen, és ott mosolyog megelégedetten a lapok fölött velünk, mert pontosan tudja, hogy eljut hozzánk az üzenet, amit ő kíván közvetíteni felénk: Bibó István az „örökkévalósági klauzulák” megfogalmazója.

[3] Kukorelli, 2021, 182.

II. SZÉCHENYI ISTVÁN

Tudás-program-tett

Széchenyi Istvánról is páratlan jellemzést ad Kukorelli István. A legnagyobb hazafiról könyvtárnyi irodalom áll rendelkezésünkre, mégis Kukorelli portréja különleges, az évtizedes kutatási évek felhalmozódott tudásanyagát mértékkel, jó érzékkel osztja meg velünk. „Széchenyi Istvánt példaként kell felidézni, a példának pedig megvan a kínos gyötrelme, hogy aki rágondol, azt kötelezi. Kötelezi valamire és nem nagyon engedi a válogatást. (...) Ha most megpróbálunk lelkére ráhangolódni, akkor azt kell mondanunk, hogy, hazánk sorsa felett kell gondolkodnunk. (...) látta ennek a nemzetnek a gyöngéit, a nagy ostorozók közé tartozott.”^[4]

A tetthazafi – ahogyan Kukorelli egyetlen jelzővel képes kifejezni – egy nemes vadhoz hasonlatos, aki rátör áldozatára, a régi rendre, hogy azt el is pusztítsa, teret engedve tetteivel az új, friss élet sarjadásának, amelyet tervezetten gondoz, táplál is, hogy aztán növekedjék, erősödjék. Széchenyi István portréját megismerve három fogalom jut eszembe: ismeretek felhalmozása, elméleti tervezés és végül, gyakorlati alkalmazás. A tudás gyarapítása Széchenyi egész életére jellemző volt, a könyvtári jegyzékének főbb elemei kiváló tájékozottságról árulkodnak. Klasszikus filozófusok és nagy elemzők művei szerepelnek a katalógusban, és naplófeljegyzéseiből közismert, hogy valóban olvasta is azokat. Jeremy Bentham, Constant Benjamin, Arisztotelész, Cicero művei kézikönyvtárának darabjai között szerepeltek.^[5] Széchenyi szintetizáló elme volt, a felhalmozott ismeretei alapján és kitapintva a nemzet hátrányait, betegségeit, programot, tervezetet dolgozott ki. A Hitelt a polgári életre nevelő hosszútávú tanmenetként is értelmezhetjük. Kukorelli így fogalmaz: „nemcsak felismeri, diagnosztizálja a lemaradást, hanem terápiát is kínál szeretett nemzetének”.^[6] A Hitelre érkező azonnali, érzékeny reakciók is igazolták, hogy Széchenyi felismerte a nemzetet bénító ólomsúlyokat, és – lángeleme lévén – bátran javasolta a régi rend lebontását: „mint »tetthazafi«, a reformkorszakot elindító nagy művével, mindenekelőtt a Hitel, a Világ és a Stádium megjelentetésével, a rendi alkotmány alapjainak egyik fő lebontója.”^[7] Kivételes értelmiségi volt, hiszen írott szöveggel volt képes hatni kortársaira. Széchenyi nem volt revolucionista, bölcsen, a bírálat tükrét alkalmazva váltotta ki kortársai fájdalmas reakcióját. „Rák Bendének a „maradás kortes bajnokának” apja, a nemes úr, szülést kap a könyvet (sc. Hitel) elolvasva. Igen, a rendi alkotmánynak vége van. Széchenyi programja – például Kossuthéval szemben – hosszútávú világos és egyértelmű.

[4] Kukorelli, 2021, 29-30.

[5] Kukorelli, 2021, 104-105.

[6] Kukorelli, 2021, 102.

[7] Kukorelli, 2021, 102.

Leegyszerűsítve – hiszen erről könyvtárakat írtak tele –, előbb legyünk gazdagok és kiművelt emberfők, polgárosodjunk s utána gondolkodjunk el a szabadságról.”^[8]

Bátor kiállásával és precíz helyzetértékelésével – amellyel csak a legnemezebb szellemek bírnak –, Széchenyi István saját magát nemzetet formáló sorsúvá predesztinálta. Ezzel maga is tisztában lehetett, hiszen a programok elkészítését követően a gyakorlati alkalmazásuktól sem riadt vissza, saját vagyonával, üzleti vállalkozásaival, ahogyan alkotmányos törekvéseivel, mindig a nemzet ügyét szolgálta.

A Széchenyi Istvánról szóló fejezetet Kukorelli István két csomópont köré rendezte, az első a példakép üzeneteit, a második a róla szóló gondolatokat sűrítve egybe. Az előbbinél Környei Attila, Fekete József válogatásaiba nyerünk betekintést, a másodikban Horváth Attila, Kassai-Farkas Ákos és Nemeskürty István összefoglalóiból olvashatunk a mindig időszerű Széchenyiről. Külön fejezetben olvashatjuk Széchenyi István Béla nevű fiához, 1857-ben keletkezett levelét, a fiúnak szóló erkölcsi intelmekként. A legnagyobb magyarról szóló *caput Arany János Széchenyi emlékezete költeményével* zárul, még ünnepibbé fokozva az olvasó hangulatát.

Könyvismertetésemben Kukorelli Istvánnak az alkotmányos államférfi portróját megrajzoló fejezetére térnék ki részletesebben, elsősorban abból az indíttatásból, mivel egyetértek Kukorelli Istvánnal abban, hogy az alkotmányos reformer szellemisége kevésbé él a köztudatban, Széchenyi elsősorban politikusként, közéleti íróként és végső soron a haza jövőjébe befektető „üzletemberként” ismerjük, alkotmányos programját ritkábban emlegeti az utókor.

Kukorelli hangsúlyozza, hogy a Széchenyi István felismerte a rendi alkotmány elmaradottságát, hiányosságait, de az új alkotmányt is alkotmányos eszközökkel kívánta bevezetni, mégpedig a meglévő rendi alkotmány útján: reformot csakis alkotmányozó úton kívánt elindítani. Kukorelli István kiválóan tapint rá Széchenyi személyiségének eme letisztult, törvénytisztelő jellemére, aki ugyanakkor a forradalmi, hirtelen változásnak is képes volt örülni: „Széchenyi hatalmas változáson megy át, legyőzi rendi önmagát. Erről vall 1848. március 17-én Tasner Antalhoz írt és a történelemkönyvekben is gyakran idézett szöveg: »Barátom csudákat élünk! Az én politikám biztos volt, de lassú. Kossuth egy kártyára tett mindent és, legalább ideig, annyit nyert a hazának, mint amennyit az én politikám tán húsz év alatt sem bírhatott volna előállítani.«”^[9] Ezt követően pedig szerepet vállal a kormányban, és alkotmányos államférfiúi tevékenysége ekkor teljesedik be igazán. Az utolsó rendi gyűlésen is részt vesz, és szerepet vállal az 1848. XXX. törvénycikk vitáján, amely a közlekedés ügyeiről szólt. Megszervezi saját minisztériumát, és kiáll az alkotmányos monarchia-államforma mellett. A harmincegy törvénycikkelyből álló törvénykönyvet Kukorelli István sem nevezi kartális alkotmánynak, okát a magyar közjog

[8] Kukorelli, 2021, 103.

[9] Kukorelli, 2021, 107.

tradícióival magyarázza, amelyek hatottak a reformkor gondolkodóira, ennek ellenére önálló alkotmánynak tekinti: „A március-áprilisi törvények összességében egy európai viszonylatban is értékelhető, több alkotmánylevélben összeállított alkotmánynak is tekinthető.”^[10] Kukorelli István szerint államfejlődési állomás volt az új alkotmányforma, rendelkezett népképviseléssel, rendszeresen összeülő országgyűléssel, amely az uralkodóval együtt gyakorolta a hatalmat, és ez már a modern parlamentarizmus alapjának megteremtőjeként is definiálható stáció. Ezért is értékeli a III., IV. és V. törvénycikket a magyar alkotmánytörténet kiemelkedő forrásdokumentumaként, Kukorelli István teljes egészében közli is az 1848. III. törvényt a „magyar polgári alkotmányosság és parlamentarizmus, népszuverenitás klasszikus elvének megvalósítójaként”.^[11]

Kukorelli István nem áll meg az államférfi portréjának szemléltetésénél, Széchenyi Istvánt, az embert is megismerjük, a forrásközlemények között az atyai, gondoskodó jellem sugárzik át, aki dorgálja, ösztönzi – olykor szeretetét leplezve – gyermekét, és e gyermek alatt magát a nemzetet is lehet érteni, azt a nemzettestet, amelynek mi, a 21. századi magyarok, tagjai vagyunk. Széchenyi István, Kukorelli István közvetítésével, nekünk is üzen. Sztoikus bölcsesre jellemző, éleslátó szentenciákkal találkozunk a „tethazafi” mondatait olvasva: „Csak az boldog, aki »teremt«, s ennél fogva csak az, aki Istennek napszámosa. Aki életében sok gyümölcsfát nevelt, az a föld alatt is csöndben nyugszik. Jóságait jobban mívelni, annyit tesz, mint az emberiséget megajándékozni és saját kincsét nevelni. A munka mind az embereknek, mind a népeknek legfőbb, tán egyedüli kincse.”^[12] Széchenyi István nem direkt üzeneteket is eljuttat hozzánk, tudáshányunk állandó pótlásának igényét, a nyitottságot az újra, fegyelmet és összpontosítást, észt a tervezéshez és akaratot a programok megvalósításához.

Széchenyi Istvánnak kultusza van, emléke nem kopó vagy félreérthető kép, ám kultikus emlékezése miatt távolodó nemzeti ikonnak érzékeljük. Időszerűnek találok Kukorelli István portréját, mert igényes eszközökkel, mesteri módon tárja elénk Széchenyit, a gondolkodó embert, műemléket emel a nagy elődek, de nem márványból, vagy olajból és vászonból, hanem az olvasás adta belső reflexióból. Öröm találkozni Széchenyi Istvánnal Kukorelli István albumában. Széchenyi István lánglélek volt, egész életében magas hőfokon égett, elrejtetlen jelzőfényként Döblingben sem hunyt ki, izzott a parázs. Bölcs szavai ma is eljutnak hozzánk, s mint a kivételes férfiak esetében tapasztaljuk, Lángja ma is él, fűtőenergiája is egyben nemzetünknek – véleményem szerint – az egészséges és a legnagyobb magyarnak.

[10] Kukorelli, 2021, 108.

[11] Kukorelli, 2021, 108. A törvénycikk a kötetben külön fejezetben a 116-119 oldalon található.

[12] Kukorelli, 2021, 123-124.

III. SZENT ISTVÁN

Hit-nyitottság-értékteremtés

Szent István államalapító tettének mértékét nem is kell érzékeltetnünk, rendkívülisége annak hatásában nyilvánul meg leginkább, hogy még ma is fennáll az általa teremtett magyar állam. Az alcímben megfogalmazott három fogalmat szeretném kiemelni, olyan eszmékként, amelyek, első királyunk hozzánk eljutó örökségként, ma is megbecsülendők. A keresztény értékrend, amelyet örököltünk, ha már nem is vagyunk teljes mértékben vallásgyakorló nemzet, nagy érték, mindannyiunk öröksége, keresztény elvek mentén élünk. A mai modern európai alkotmányok is mind keresztény erkölcsi elveket tükröznek. Idézem Kukorelli Istvánt: „A keresztény értékrend összetevői között a legfontosabb emberi együttélési normák fedezhetők fel. (...) Az akár nem vallásos világnézetű ember is élhet a keresztény értékrend általánosan elfogadott normái szerint. Attól még nem válik ideologikussá az állam, ha ezeket az értékeket- más értékekkel együtt - tudatosan vállalja fel. (...) Kiemelhető az üzenetek köréből az államhatalom és a moralitás szoros kapcsolata.”^[13] A keresztény érték és hit egzisztenciális minimumok, meglátásom szerint ma is. Szent István a nyugati szemlélet felé fordulva, a krisztusi hit elterjesztésével biztosította megmaradásunkat, de a hit mellett a művelődés lehetőségét is megteremtette. A fenti alcímben a nyitottság fogalmát ebben az értelemben használtam, Szent István nyitottsága nem csupán a hitben, hanem a befogadó szemléletben is kitapintható, ezzel a szemlélettel az Imre herceghez írt Intelmeiben találkozhatunk: „Mert az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő. Ennélfogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket jóakaratóan gyámolítsad és becsben tartsd, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak.”^[14] Kukorelli István maga is mélyen egyetért ezzel a Szent István-i intelemmel, nyomatékkal fogalmaz: „Nem elég elismételni, hogy az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő.”^[15] A magyarságnak szellemi életformát adott: „a magyarság belső erőt céltudatosan összefogta, megteremtette a nemzeti függetlenség hatalmi és erkölcsi feltételeit. A királyi tanács, a királyi vármegye, a királyi törvénynapok, a királyi udvar felállításával megalkotta a nemzet mai alkotmányos törvényhozási, bírói és közigazgatási berendezkedésnek első kereteit s a nemzet gondolatának kifejtésével a magyarság egymást követő nemzedékeinek lelkébe belevésztette a magyar állam szuverenitásának, a magyar nemzet szabadságának s a magyarság magasabb európai küldetésének tudatát és akaratát.”^[16]

[13] Kukorelli, 2021, 56.

[14] Szent István Intelmei Szent Imre herceghez (Ld. Kukorelli, 2021, 66.)

[15] Kukorelli, 2021, 56.

[16] Idézet az 1938. évi XXXIII. törvencikkből, amely nemzeti ünnepé nyilvánította Szent István király ünnepét (Kukorelli, 2021, 57.).

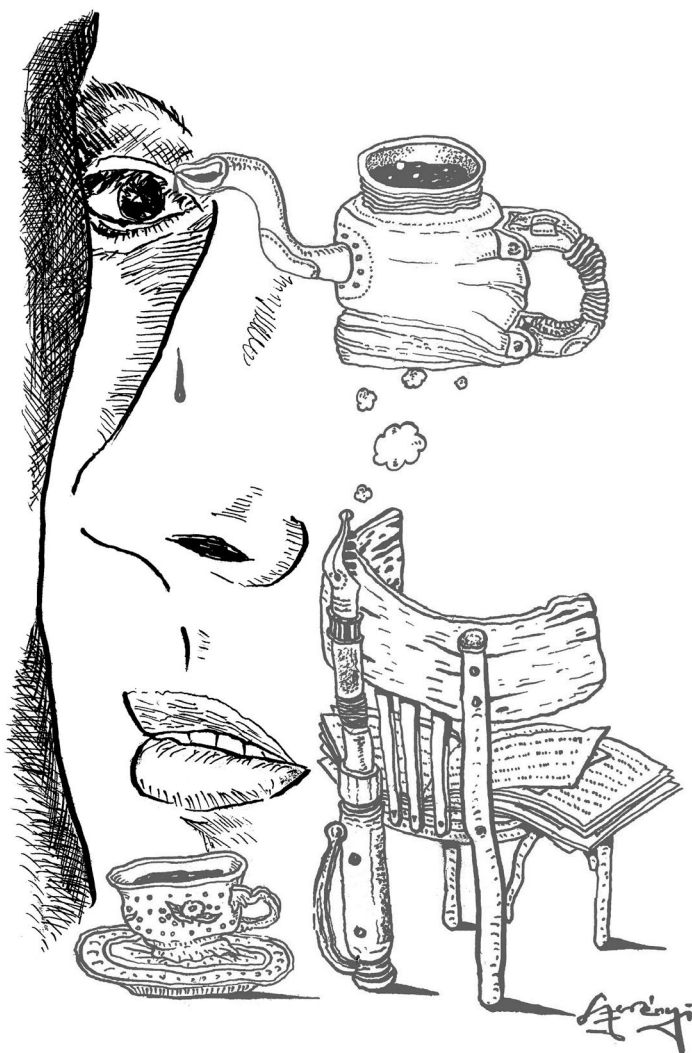
A kötet általános szerkesztési elvének megfelelően, ez esetben is a források köréből közreadott szemelvényekkel találkozunk, a már említett Imre herceghez írt intelmekkel, a pannonhalmi apátság alapító oklevelének szövegével. A Királytükör felbecsülhetetlen értékű irodalmi és államtudományi kincsünk, keresztény erkölcsi elveket tükröző uralkodói tanácsok. Kukorelli István az első államelméleti művekként tiszteleg a legfontosabb szövegforrásaink előtt a szövegek közlésével. A forrásközléseket követően Szent István királyunkról következnek elemzések, a szerkesztő válogatott írásokat publikál neves és elismert kutatók munkáiból, olvashatunk rövidebb feljegyzéseket Érszegi Géza, Györffy György, Horváth Attila, Simon Attila munkáiból. A fejezetet most is egy irodalmi, lírai alkotás zárja, ahogyan Bibó István fejezetében egy Csoóri Sándor-vers, Széchenyi Istvánéban Arany Jánosé, Szent István fejezetét egy szép egyházi ének néhány, jó ízléssel kiválasztott sora zárja.

Az államférfi Szent István, akit Kukorelli István könyvéből megismerhetünk, nem „festett király”, valóban nem szentkép, egy közel negyven évig uralkodó céltudatos és távlatos államférfi képe sejlik fel előttünk, aki hátrahagyott „jószágaival” kiválóan gondoskodott utódairól. Az elemzésem zárszavaként a bevezető gondolatokban említett „atya” motívumhoz térnék vissza, mindhárom István a vagyont – akár szellemit, akár szellemit és fizikait – egyaránt felhalmozó és örökösire hagyó gondos apa képét árasztja. Mindhárom alkotmányos államférfi személyiségében erősen dominál a *bonus et diligens pater* karakterjegy, talán Szent István esetében rajzolódik körül leghatározottabban, hiszen Imre hercegnek írt Intelmei élesebbé is teszik ezt az atyai képet. A korai görög filozófiai államelméleti munkákból tudjuk, hogy az európai civilizáció bölcsőjének tekintett attikai első demokráciát megelőző államközösséget éppen ilyen jó atyák (eupátrészek) hozták létre. A három István, akikkel Kukorelli István albumában találkozunk, éppen ilyen értékteremtő, és annak őrzésére, továbbadására minket nevelő férfiak voltak, valódi jó atyák, ők a mi magyar államalapítóink.

Amikor Kukorelli István megajándékozott ezzel a szép kötettel, ezt írta számomra dedikációjában: „Szoboszlai-Kiss Katalinnak ajánlom ezt a kis »üzenőkötetet«, amelyben régi álmom valósult meg. Nemzeti legnagyobbjaink gondolatai, üzenetei ma is időszerűek.” A kötetet elolvastva, többször is elolvastva, az üzenetek befogadásának örömeivel értek egyet Kukorelli Istvánnal, felemelőnek érzem, hogy ilyen nemzeti példaképekkel büszkélkedhetünk, és tesszük ezt Kukorelli Istvántól tanultán és a bibói örökséghez méltón, csendben és nagyon szerényen.

IRODALOM

- Bibó István (2003): *1956* (szerk.: Szigethy Gábor). Holnap Kiadó, Budapest.
- Descartes (1992): *Értekezés a módszerről*. Ikon, Budapest.
- Kukorelli István (2021): *Három István, három nemzeti ünnep, három példakép*. Méry Ratio Kiadó, Šamorín, Szlovákia.
- Tengelyi László (1988): *Kant*. Kossuth Kiadó, Budapest.

Szerényi Gábor, *Tea for She*